

nada per armes una torre de argent, ab quatre *murons*, dos finestres y una porta, posada en camp vermell», 1557, Cristòfol Despuig (*Colloq. de la Ci. de Tortosa*); sembla que ja en el S. xvi hi havia certa oposició en l'ús de *merlet* i el de *muró*: aquest més propi del val. i Ebre, i *merlet*, de més al Nord, car OPou que sol donar junts el nom en ús a Val, i el més corrent en cat. oriental, diu: «--- lo més alt de la paret --- los marlets o *murons*: pinna» (*ThPu.*, 333).

En canvi, Vicenç Garcia, Rector Vallfogona (c. 1610) i un passatge del *Dietari* municipal de 1613 usen *marlet* (Caretà, *Barbr.*, p. 21). «En algunes comarques, per resguardar les termes, les colguen de pedretes: els pilots que es fan amb la colgada s'anomenen *murons*», *CostManc.* II, 94, § 348: de fet el molló quasi s'oblida i en aquests llocs es parla del *muró* com d'un molló o fita: en el Baix Gaià, en indicar les afrontacions: «allí hi ha un *muró*» (Rodonyà, Masllorènc, Montferri, 1964), i del cim on hi ha el punt geodèsic entre aquests dos termes la gent en diu *el muró*. *Muronat*.

Murar: «en lo mig d'aquell prat fo edificat un bell palau, tot entallat, e *murat* de marbre; al cap --- eren escrites estes paraules: —'aquest palau és de la Dona de Valor' ---», *Blanq.* (NCL. I, 239.16); «al papa és doblat lo reguart, axí que nul hom no'l pot veher, ne res no s'ic deliure ne s'ic fa, salvant *murar* e guaytar e, segons que diu, malenconiar e processos fer en la cambra», doc. cancelleresc de 1318 (Finke, *Acta Ar.* III, 352). Fins avui continua essent un mot ben popular a Mallorca, mentre que en cat. central diem *amurallar*: «els ginys i ballestes combatien la ciutat, sense fer gaire matx, perquè estava molt ben *murada*», Ribas de Pina (*Conq. de Mall.*, *IdOr.*, 37).

D'aquí que, substantivat, *murada* s'hagi convertit en el mot usual en lloc de 'muralla' a les Illes i en el P. Val. o a la seva part Nord: «axí com persones sàvies fan una ciutat, que quan volen tanquar --- fan una barbacana; e après, lo vall, fondo, e après la *murada*, alta e fort», StVicentF (*Serm.* I, 247.30); «sa greu magnificència / desplega, formidable, l'Entreforc: / com a *murades* de massissa roca, / que fins als núvols toca, / una i altra ribera van crexent / ---», Costa, 1905 (*Torrent de Pareis*, v. 13); «tenent los inimics principiades les trinxeres de hont havian a batre la *murada* ---», Ciutadella en l'any fatídic de 1558 (*BABL* II, 78); i a la Vila d'Eivissa una dolçura dels vells, a l'hivern, és *dovál sà muráda*.

La mateixa forma reapareix en el N. del P. Valencià: a l'Alcora «la *murada* constava dels tres portals [panyes amb portal] i per l'altre ho suplía la Costereta l'Hostal»: amb aquests quatre quedava isolat tot el centre de la vila, amb la Plaça del Caragol al mig; també a Vila-real hi ha el que en diuen pròpiament *La Vila*, central i voltada de *murá*; a Vilanova del M. hi ha *lo Joc de la Tella*, que també en diuen *la murá*, i a la Coroneta, altre indret dins la població, us mostren «una *murá* dels Moros»; un «Portal d'Onda» és un dels de «la *murá*» a Vilafamós; resultat de l'empedreiment creixent de *mur* en la nostra llengua és que *Mur* ha passat a designar una part del poble de Culla, i allà

desdota hi van fer *la murá de baž lo múr* (també a Peníscola hi ha *la murá de báš* dins la vila), 1961. *Muradal*. *Muradar*; *muradat* (DAG.); *amuradar*, -ament, -ada.

Muralla [c. 1400]: «tramès a dir ell, testimoni, als de la *muraylla* de la ciutat, que gitassen de la ciutat le dit mossèn Riambau» (c. 1413-20 en el procés del Comte d'Urgell, *CoDoACA* xxxv, 105; també en el Decameron català, ms. de 1428 etc.; 1502, *Vocab. Cat.-Al.*, 482); degué ser sempre el mot més generalment usat en català per a les grans parets que encerclen una ciutat closa o tota altra posició fortificada, i fins avui ho és en els castells i ciutats cabdals de tot el nostre domini lingüístic continental, com ho és i ho era en la toponímia.

En antigues poblacions nostres, tals com Vergós *Murallat* vell poblet de Segarra; Civís era *murallat*, *Spill* de Castellbò, a. 1518 (f^o 89r); «la iglésia y comanda de monjos de Sant Anton Abat, al costat de la iglésia, queda, mediant una rampa de pujada, a *muralla* de terra a vora del Portal de Sant Antoni» (Barcelona, B. de Maldà, *Excurs.*, p. 24); és també la denominació popular i tradicional en el P. Val., almenys des de la Plana enllà (a Almenara «tallaren la *murála* ---», 1961) i en el Ross., on no se li dona el sentit francès de 'paret' sinó el català: per exemple *la murála* del Castell, a Canet (1960). *Murallar* [DTo. 1647, i V. 1518 supra] o *amurallar* [SLitCosta, Lab. 1888], rar *emmurallar*. *Murallatge* [DAG.]. *Muralleta* [Labèrnia 1840; DAG.; AlcM]. *Murall*. *Murallam*. *Amurallament*; *emmu-*; *amurallador*.

Mural adj. [Lab. 1840]. *Antemural*. *Murelló*.

També hi ha hagut aplicacions nàutiques. *Murades* no és rar en el *Consolat de Mar*: «si aquell leny farà aygua per *murades* ---» o sigui pels flancs de la nau (§ 204, Pard., p. 248 etc.). En part com a variant morfològica, en part per aglutinació de l'article, hi ha formes amb *a-* i formes sense: *murada* i *amurada* [Belv.], *mura* i *amura* [Belv.]. Com que les parts extremes, anterior i posterior, d'aqueixos flancs, cenyits per l'orla, és on es poden rebre les envestides més fortes (sigui pels cops de mar, sigui per l'arrambatge d'altres embarcacions), es tendí a especialitzar aquest mot en aquests sectors, pel fet d'haver de reforçar-lo més en la construcció.

D'on el deriv.: «*amura*: quadra de proa», «mida de la nau en lo punt que determina la quarta part de la eslora y de sa major llargària --- comptant des de la proa» (Lab. 1839), *amurar* «tirar per l'amura y portar lo puny [de la vela] envers proa», d'on *amura* «corda entre cada puny de la major y trinquet» [Lab. 1839]; *mura* i *murada* és com ho diuen encara a l'Escala (J. G. M., 1937) i a l'Ebre: «un llaüt, amb la vela quadrada, porta la *mura* a la proa, i segons el vent, l'amarra a babord o a estribord», PCoromines (1923). És també oc. ant., cat. i port. *amura*, fr. *amure*, castellà AMURAR (DCEC/DECH); no està prou estudiat, i és incert, si l'aran. *amirada* 'feix de llenya' i *amiradà* 'lligar la llenya' hi tenen res a veure.

CPT.: *Avantmuralla*. *Extramurs* [-uros, Lab. 1839